

Pertti Vakkari

Mutteritieteestä maailmalle – Kirjastotieteestä informaatiotieteeksi

Läksiäisluento 6.3.2015*

Neljässäkymmenessä vuodessa alamme tamperelainen tutkimus on luotu tyhjästä kansainvälisen tiedeyhteisön tietoisuuteen. Läksiäisiksi käsittelen sitä, miten tähän päästiin. Virstanpylväiksi iskettiin tutkimuksen priorisointi, laaja käsitys tieteenalasta, tutkimuksen painoalojen valinta sekä organisointi tutkimusryhmiksi ja kansainvälistäminen. Rakennan näistä aineksista tarinan, jonka päässä muotoilen uusia virstanpylväitä.

Alkutahdit

Kirjasto-oppia opetettiin Tampereen yliopistoa edeltäneen YKK:n opetusjaostossa vuodesta 1946 lähtien. Opetusjaostotutkinnot olivat ammatillisia välitutkintoja, joihin ei liittynyt tutkimusta. Kirjastotutkinnon ohella sellaisia olivat mm. sanomalehtitutkinto tai nuorisotyön tutkinto. 1960-luvun lopulla alkoi esiintyä painetta siirtää kirjastotutkinto opetusjaostosta tiedekuntatason maisterin tutkinnoksi. Siirtoa perusteltiin ammattialan kasvavilla tietovaatimuksilla. Nämä perustelut olivat lähinnä ammatillisia, mihin myös tutkimuksen tarve nivottiin.

Vuonna 1971 kirjasto-oppi siirrettiin yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan oppiaineeksi nimellä kirjastotiede ja informatiikka. Samalla perustettiin kirjastotieteen ja informatiikan professuuri ja laitoskin. Muutos oli periaatteessa suuri, koska se merkitsi, että oppiaineessa saattoi suorittaa maisterin tutkinnon. Ratkaiseva muutos

kuitenkin koski tutkimusedellytyksiä. Professuuri merkitsi mahdollisuutta aloittaa tutkijakoulutus sekä odotusta siitä että oppiaineessa harjoitetaan tutkimusta.

Käytännössä tutkijakoulutuksen ja tutkimuksen edellytykset olivat kuitenkin vajavaiset mm. henkilöstön niukkuuden vuoksi. Laitoksen muodosti professuuri, kaksi opetusjaostosta siirrettyä lehtoraattia sekä assistenttuuri. 1970-luvun alkuvuosina kellään viroissa toimineista ei ollut tutkijakoulutusta eikä tutkimuskokemustakaan. Lisäksi henkilökunnan oli suunniteltava ja polkaistava käyntiin maisteriohjelma sekä hoidettava räjähtäen kasvanut opiskelijamäärä. Mm. 1972, kun itse pääsin opiskelemaan kirjastotiedettä ja informatiikkaa, hakijoita oli seitsemänsataa, kun sisään otettiin noin 30 opiskelijaa. Suuremman paineen kuitenkin loivat sivuaineopiskelijat, joita syksyisin aloitti pitkälti toistasataa. Ensimmäisessä graduseminaarissa syksyllä 1971 oli kuulimme nelisenkymmentä osanottajaa.

Marjatta Okon nimitys ensimmäiseksi kirjastotieteen ja informatiikan professoriksi vuoden 1977 lopulla käynnisti alan tutkijakoulutuksen. Okko oli väitellyt geologiasta, joten hänellä oli käsitys tutkimuksen tekemisestä, joskaan ei varsinaista tutkimusosaamista kirjastotieteestä. Marjatta oli kuitenkin kansainvälisesti suuntautunut sekä kannusti ja tuki meitä jatko-opiskelijoita kaikin mahdollisin tavoin. Ennen hänen vuonna 1988 tapahtunutta eläkkeelle siirtymistään valmistuivat alan neljä ensimmäistä tohtoria, aikajärjestyksessä Mariam Ginman, minä, Tuula Laaksovirta ja Kalervo Järvelin.

Sosiaalinen ja kognitiivinen instituutio- noituminen

Ennen kuin siirryn käsittelemään tarkemmin opinalan vaiheita, on tarpeen esitellä Richard

*Professori Pertti Vakkarin virkaanastujais-esitelmä *"Kirjastoituva yhteiskunta? : Elektroninen informaatio ja kansalaisten tiedon saanti* (12.5.1994) on julkaistu Informaatiotutkimuslehden numerossa 12(2), 1994, s. 33-37. Esitelmä on vapaasti saatavana Informaatiotutkimuslehden arkistosta.

Whitleyn erottelu tutkimusalojen sosiaalisen ja kognitiivisen institutionoitumisen välillä. Sosiaalinen institutionoituminen viittaa muodollisten rakenteiden luomiseen ja ylläpitämiseen, jotka erottavat tietyn kognitiivisen rakenteen jäsenet. Nämä rakenteet toimivat tutkijain sosiaalisen identiteetin perustana sekä heidän toimintojensa jäsentävinä periaatteina. Sosiaalinen institutionoituminen koostuu kahdesta ulottuvuudesta. Yhtäältä se viittaa tutkimusalan sisäisen organisoitumisen ja rajojen määrittelyn asteeseen. Tämä koostuu etupäässä alan tieteellisistä yhdistyksistä sekä tieteellisen viestinnän välineistä kuten aikakauslehdistä ja konferensseista. Kyse on siis siitä, missä määrin tutkimusalalla on omia tieteellisiä yhdistyksiä, aikakauslehtiä ja konferensseja. Nämä luovat ja ylläpitävät tutkijain identiteettiä kyseisen alan tutkijoina ja siten erottelevat heidät muista tieteenalosta. Toisaalta on kyse integroitumisesta legitimoinnin ja resurssien jaon sosiaalisiin rakenteisiin. Tämä taas viittaa siihen missä määrin tutkimusala on integroitunut yliopistorakenteisiin, siis onko sillä yliopiston opetus- ja tutkimustoimia kuten professuuria, tutkijakoulutusohjelmaa tai opinalalaitosta. Institutionoituminen voi vaihdella esim. alan dosentuurista toisen alan laitoksella oman alan laitokseen professuureineen ja muine virkoineen sekä tutkijakoulutusohjelmineen.

Kognitiivinen institutionoituminen viittaa tieteellisen työn normien artikuloinnin asteeseen, siihen miten selkeästi sekä yhdenmukaisesti nämä normit on ilmaistu. Kyse on siitä, miten selkeästi ja yhdenmukaisesti yhteisö määrittelee mikä on tutkimusalan tutkimuskohde, mitkä ovat tärkeitä tutkimusongelmia, mitkä ovat sopivia menetelmiä näiden ongelmien ratkaisemiseksi sekä millaiset tulokset ovat merkittäviä. Kyse on siis siitä, miten selkeästi nämä seikat voidaan määritellä sekä missä määrin yhteisössä vallitsee yksimielisyys näistä määrittelyistä.

Kirjastotieteen ja informatiikan siirtäminen tiedekuntaan professuureineen sekä tutkijakoulutuksineen merkitsi sosiaalisen institutionoitumisen alkua. Marjatta Okko onnistui voimistamaan sitä hankkimalla oppiaineelle lisäresursseiksi kaksi apulaisprofessuuria ja lehtoraatin sekä kouluttamalla alan ensimmäiset tohtorit.

Tutkimuksen priorisointi

Tutkimusalamme kehittymiselle Tampereella

on ollut alusta saakka tärkeää sitoutuminen akateemisen yhteisön normeihin. Tarkoitin näillä tutkimuksen ja tutkijakoulutuksen ensisijaisuutta. Jotta tulisi kohdelluksi vertaisena akateemisessa yhteisössä, on osattava tehdä laadukasta tutkimusta sekä antaa pätevää tutkijakoulutusta. Mielestäni tämä on jokaisen opinalan oikeutuksen välttämätön ehto. Ehdon täyttämisestä seuraa mahdollisuus tasaveroiseen kilpailuun resursseista muiden alojen kanssa.

Osin intuitiivinenkin tutkimuksen merkityksen painottaminen ja tiedeyhteisön hyväksynnän hakeminen 1970- ja 80-lukujen taitteessa johti ammattiyhteisön tarpeiden sivuuttamiseen. Meidän tuolloisten jatko-opiskelijoiden kokemus oli se ettemme juuri saaneet sisällöllistä tukea tutkimuksellemme. Laitokselle ei ollut vielä riittävästi tutkimusosaamista. Kun vielä joku tiedekunnan professori veisteli mutteritieteestä, ei ollut ihme, että keskeiseksi tavoitteeksi muodostui tiedeyhteisön pelisääntöjen opettelu tutkimusta tekemällä.

Laaja tiedekäsitys

Kognitiivisen institutionalisoitumisen puolella aluksi lienee ollut itsestään selvää, että opinalan piirissä olisi tutkittava sekä kirjastoja että informaatiopalveluja. Koulutettiinhan oppiaineessa kirjastonhoitajia ja informaatioita. Kuitenkin jo 1970-luvun lopulla ja erityisesti miltei koko 1980-luku keskusteltiin kirjastotieteen ja informatiikan ominaisuudesta ja rajoista. Väännettiin kättä siitä, mikä on opinalan mielekäs tutkimuskohde sekä mitkä ovat kiinnostavia tutkimusongelmia ja -tuloksia. Tällainen keskustelu on tyypillistä vakiintumattomilla tieteenalilla. Innostus opinalan luonteeseen synnytti v. 1979 myös Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistyksen ja v. 1981 alan tieteellisen lehden.

Tutkimusalan määrittelyssä keskeiseksi jakajaksi muodostui suhde kirjasto- ja informaatiopalveluinstituutioon. Instituutiokeskeinen käsitys nosti tutkimuskohteeksi kirjasto- ja informaatiopalvelulaitokset. Käytiinpä tämän käsitystavan piirissä turnajaisia siitäkin, olivatko kirjastotiede ja informatiikka yksi vai kaksi tiedettä, siis kirjastotiede kirjastoille ja informatiikka informaatiopalveluille. Kilpailevan käsityksen mukaan rajoittuminen vain näihin laitoksiin irrottaa informaatiota tarvitsevan toimijan mielekkäästä toimintakokonaisuudesta, johon kuuluvat mm.

muut tietoa tarjoavat toimijat. Koska tiedontarve ja -hankinta kohdistuvat muihinkin kohteisiin kuin kirjastot ja informaatiopalvelut, on epämielekäästä rajata tarkastelu vain näihin laitoksiin. Kirjastot ja informaatiopalvelut ovat vain erityistapauksia laajemmasta tiedonvälityksen funktiosta, jota tuli tarkastella.

Mm. Kalervo Järvelin ja minä hahmotimme 1980-luvulla tätä laajempaa käsitystapaa opin-alaan. Sen mukaan kirjastotiede ja informatiikka voidaan luonnehtia tiedonhankinnan tieteksi. Mielestämme opinala tarkastelee informaation (ensisijaisesti tallennetun informaation) välittymistä tuottajien ja käyttäjien välillä. Tarkoituksena on luoda käsitys yhteisöjen ja yksilöiden informaatioympäristöistä, informaation tarpeista ja hankintatavoista sekä informaation organisoinnista siten, että se mahdollistaa halutun informaation käyttöön saamisen. Organisoinnissa käytettäviä järjestelmiä ovat mm. kirjastot, informaatiopalvelut ja tietokannat.

Kantaamme vaikuttivat sekä omat pohdintamme siitä, mikä on tutkimuksellisesti ja käytännöllisestikin mielekäs alan tutkimuskohde että ulkomaiset vaikutteet. Gernot Wersigin heitto ettei ole uimahallitiedettääkään elähdytti meitä samoin kuin Kunzin, Rittelin ja Schwuchovin, Brenda Dervinin, Herbert Menzelin sekä Tom Wilsonin analyysit tiedonhankinnan kehyksistä. Keskeistä oli ja on nimenomaan se, mikä on hedelmällinen tapa rajata tutkimuskohde ja millaisia tutkimusongelmia se poikii. Tampereella jaettiin 1980-luvun lopulla se laajempi käsitys opin-alastamme, joka monissa maissa muodostui valtavirraksi 1990-luvun kuluessa. Mielestäni hahmottamamme rajaus on kantanut hedelmää, mitä tutkimusalan kehitys Tampereen yliopistossa osoittaa. Uskon lujasti, että instituutiokeskeinen hahmotus olisi tuottanut kapeampialaista ja vähemmän kiinnostavaa tutkimusta, joka olisi saanut myös kapeamman huomion kuin nykyinen tutkimuksemme.

Käsitys opin-alan luonteesta heijastui vähitellen myös tutkimus- ja opetussisältöihin. Siksi oppiaineen nimi kirjastotiede ja informatiikka alkoi tuntua meistä liian suppealta. Nimen muutos kuten muutkin mainitsemani muutokset pohjustettiin laitoksen sisällä joskus tuskastuttavankin aikaa ottavin keskusteluin. Ensin muutettiin oppiaineen ja laitoksen englanninkielinen nimi, koska saatoimme tehdä sen ilman yliopistohallinnon siunausta. Englanninkieliseksi nimeksi valittiin v. 1991 ”information studies”, ja sen

suomenkieliseksi vastineeksi v. 1994 hyväksyttiin ”informaatiotutkimus”. Information studies - ilmaisun käyttöön meitä innoitti Tom Wilsonin johtaman Sheffieldin yliopiston sisarlaitoksen esimerkki. Sheffieldin Department of Information Studies oli tuolloin ehkäpä tunnetuin alan laitos Euroopassa ja Tom yksi alan eturivin tutkijoita.

Painoalat

Kun opinala ymmärrettiin aikaisempaa huomattavasti laajemmaksi, kävi ilmeiseksi ettei sitä kyetty resurssien niukkuuden vuoksi kattamaan kauttaaltaan. Siksi valittiinkin painoaloja, joihin toiminta sekä resurssit kohdistettiin. Halusimme valita aloja, joissa olimme vahvimmillamme ja joita halusimme kehittää. Niiden tuli olla myös kansainvälisesti lupaavia. Tiedonhaun ja tiedonhankinnan tutkimus olivat vahvuksiamme ja tietohallinnon tutkimus näytti meistä kehittyvältä alalta. Ryhdyimme ohjaamaan resursseja näille alueille toimien ja virkojen määrittelyin ja jatkokoulutettujen rekrytoinnein. Mm. uusien apulaisprofessorien opetusalat määriteltiin painoaloihin sopivasti, toinen tiedonhaun ja toinen tiedonhankinnan alueelle. Painoala-ajattelu ohjasi myös opetussisältöjen kehittämistä. Niille etäisempiä, erityisesti instituutiokeskeisiä kursseja karsittiin. Niiden sijaan lisättiin painoalojen kursseja. Opin-alan toiminta on heijastellut valittua profiilia 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Pyrimme siis aktiivisesti suuntaamaan Tampereen tutkimusalan tietäntyyppiin laajempiin kysymyksenasetteluihin.

Tutkimusryhmät

Painoalojen muodostamisen yhteydessä 1990-luvun alussa organisoimme tutkimustoiminnan ja tutkijakoulutuksen tutkimusryhmiin. Finnish Expert Group on Information Retrieval (FIRE) keskittyi tiedonhaun tutkimukseen ja Research Group on Information Seeking (REGIS) tiedonhankinnan tutkimukseen. Tietohallinnon puolella toimi ensin tietohallinnon tutkimusryhmä, joka myöhemmin keskittyi arkisto- ja asiakirjahallinnon tutkimukseen. Keskittämällä niukat resurssit muutamalle alueelle saatoimme syventyä tietynlaisiin tutkimuskysymyksiin ja kasvattaa osaamistamme valituilla alueilla. Ratkaisu tuottaa myös synergiaetuja, koska ryhmien sisällä pohditaan toisiinsa liittyviä

ongelmia. Yhden ratkaisu tuottaa ideoita toisen käsittelemiseksi. Vaikka valinta ei merkinnytkään täydellistä resurssien kanavoitinta painoalueille, se sai kuitenkin aikaan keskimääräistä nopeampaa osaamisen ja siten tiedon kasvua.

Kaiken kaikkiaan painoalojen valinta yleensä ja tutkimuksen organisoiminen tutkimusryhmiksi yhteiskuntatieteiden piirissä erityisesti olivat selvästi aikaansa edellä olevia ratkaisuja. Profiloitumisesta on yliopistomaailmassa keskusteltu enimmäkseen kuluneen kymmenen vuoden aikana ja tutkimusryhmäajattelu on vallannut sijaa yhteiskuntatieteissä vasta viime vuosina.

Kansainvälistäminen

Marjatta Okon ajoista saakka kansainvälistäminen on ollut keskeistä tutkimuksen kehittämiseksi. Kansainvälistämisemme keinoina toimivat tutkijavieraiden kutsuminen, julkaiseminen kansainvälisillä forumeilla sekä kansainvälisten konferenssien järjestäminen.

Tutkijavierailut

Pyrimme tietoisesti tekemään laitosta tutuksi kutsumalla painoalojen johtavia ulkomaaisia tutkijoita vierailemaan Tampereella pääasiassa opettamassa tutkijakursseilla. Samalla kun toimme kaipaamaamme asiantuntemusta tänne, saimme mahdollisuuden osoittaa omaa osaamistamme. Resurssit tähän kasvoivat tutkijakoulujärjestelmän perustamisen myötä 1990-luvun puolimaissa. Ensimmäisiä tunnettuja vieraita oli Tom Wilson, joka kävi pariin otteeseen Tampereella 1980-luvulla. 1990-luvun mittaan täällä vierailivat mm. Tefko Saracevic (1991), Gernot Wersig (1991), Brenda Dervin (1993, 1996), Carol Kuhlthau (1992, 1996), Raya Fidel, Chun Wei Choo (1998), Eftimis Eftimiadis (1997), Norbert Fuhr sekä 2000-luvulla mm. Carol Tenopir, Elaine Toms (2006) ja Ann Blandford (2006). Pitempään laitoksella viihtyivät mm. Fulbright tutkijoina Nick Belkin (1996), Paul Solomon (1997-98) ja Diane Sonnewald (2002). Tärkeitä olivat myös Peter Ingwersenin vierailut, erityisesti NorFan rahoittama vierailuprofessuuri v. 1997-8.

Vierailujen anti on muodostunut arvioni mukaan enimmäkseen tutkijakursseilla tapahtuneesta jatko-opiskelijoiden opetuksesta ja ohjauksesta sekä vierailijoiden tietoisuuden kasvusta että

täälläkin tehdään varteenotettavaa tutkimusta. En halua vähätellä vieraiden antia, mutta mielestäni se on ollut ainakin varttuneempien tutkijoiden käsityksiä vahvistavaa. Vieraat näet kutsuttiin sen perusteella mitä tiesimme lukemamme nojalla heidän tuotannostaan. Se mitä he täällä puhuivat, ei yleensä ollut meille kovin uutta, vaan vastasi käsityksiämme heidän ideoistaan ja tuloksistaan. Pari poikkeusta kannatta kuitenkin mainita. Nick Belkin korosti keskusteluissa, ettemme hyödyntäneet riittävästi tutkimusryhmien yhteistyömahdollisuuksia, siis integroineet tiedonhaun ja tiedonhankinnan tutkimusta. Reagoimme vähitellen tähän arvioon. Myös Peter Ingwersenin vierailut ovat olleet arvokkaita, kun ne kiteytyivät hänen ja Kalervo Järvelinin yhteiseen kirjahankkeeseen. Tulos, *The Turn*, on alan siteeratuimpia teoksia. Itselleni merkittävin oli Carol Kuhlthau saaminen vieraaksi v. 1992. Järjestin tuolloin tiedonhankintaa koskevan tutkijakurssin, mutten tiennyt ketä kutsua, koska täällä oli käynyt jo muutama alueen keskeinen tutkija ja halusin jotain uutta. Siksi kysyinkin ideoita Tefko Saracevicilta, joka suositteli Carolia. Hän toimi tuolloin apulaisprofessorina Rutgersissa. Innostuin Carolin ideoista ja kutsuin hänet opettajaksi kurssille. Tutustuminen hänen Information Search Process (ISP) -malliinsa on ollut oman tutkijaurani kannalta ensiarvoista. Muutamat keskeiset julkaisuni perustuvat hänen ISP-mallinsa soveltamiseen vuorovaikutteisen tiedonhaun alueelle. Nämä julkaisut ovat viitatuimpia tuotannossani.

Konferenssit

Yksittäisiä tutkijavierailuja tehokkaammin Tampereen tutkimusta saattoi tehdä tunnetuksi järjestämällä alan tieteellisiä kokouksia. 1990-luvun alussa informaatiotutkimuksen piirissä ei järjestetty kovin monia tieteellisiä konferenssisarjoja. Suomen vilkas keskustelu opinalan luonteesta innotti meitä järjestämään v. 1991 ensimmäisen Conceptions of Library and Information Science -kokouksen Tampereella. Alaotsikkonsa mukaisesti kokouksessa oli tarkoitus pohtia tutkimusalan historiallisia, filosofisia ja sosiologisia kysymyksiä. Key note -puhujiksi kutsuimme Gernot Wersigin ja Tefko Saracevicin. Kokouksen saama myönteinen palaute johti CoLISin jatkumiseen konferenssisarjana. Yhdeksäs kokous järjestetään

vuonna 2016 Uppsalassa.

Tiedonhankintatutkimuksen valinta yhdeksi laitoksen painoaloista puolestaan motivoi meitä järjestämään v. 1996 ensimmäisen Information Seeking in Context (ISIC) kokouksen etenkin kun tällä alueella ei vielä ollut konferenssia. Myös tämä kokoontuminen sai innostuneen vastaanoton ja sille toivottiin jatkoa. Konferenssin key note –puhuja, Tom Wilson, kutsuikin seuraavan kokouksen kahden vuoden kuluttua Sheffieldiin. Sarjan yhdestoista tapaaminen järjestetään Kroatiassa v. 2016.

Loimiesiis 1990-luvun kaksi uutta konferenssarjaa, jotka uskoakseni lisäsivät tuntuvasti tamperelaisen tutkimuksen tunnettavuutta kansainvälisessä tiedeyhteisössä. Osallistujat olivat innoissaan mahdollisuudesta vaihtaa ajatuksia saman aihepiirin tutkijoiden kanssa. Myös aurinkoisen lämmän elokuun sää suosi kumpaakin kokousta auttaen Tampereen brändäämistä.

Kansainvälinen julkaiseminen

Kolmas, ja tutkimuksen kannalta tärkein, kansainvälistämisen muoto on julkaiseminen kansainvälisillä forumeilla. Alan kotimaisen tiedeyhteisön pieni koko perustelee asiantuntevan palautteen hakemista laajemmasta piiristä. 1990-luvulta alkaen olemme painottaneet tutkijakoulutuksesta lähtien tarvetta esitellä tutkimustulokset alan kansainvälisen tiedeyhteisön jäsenille. Olemme ohjanneet tekijät julkaisemaan työnsä annin keskeisissä lehdissä tai kokouksissa. Näin tuloksille saadaan asiantuntevat arviot, ne tavoittavat suuren lukijakunnan sekä mahdollisesti hyödyttävät muita tutkijoita.

Opinalan aseman vakiintuminen

Olen keskittynyt edellä tapahtumiin ennen 2000-lukua. Tampereen informaatiotutkimuksen kotimainen ja kansainvälinen asema olivat vakiintumassa vuosituhannen vaihteeseen mennessä. Sosiaalinen institutionoituminen oli kiteytynyt omaksi laitokseksi, jossa oli tyydyttävästi vakainaisia toimia ja kasvavassa määrin jatko-opiskelijoita ulkoisen rahoituksen varassa. Integraatiota tapahtui myös osallisuutena valtakunnallisiin tutkijakouluihin. Kognitiivinen institutionoituminen oli sekin ohjattu painalojen uomaan, joka sääteli ongelmanasetteluja

ja ratkaisuja. Tutkimuksessa oli siirrytty paradigmaattiseen vaiheeseen.

Tämän vuosituhannen ensimmäiset vuodet olivat työskentelyä valitun tutkimuslinjan puitteissa. Työtä tuottivat myös hypermedialaboratorion yhdistäminen laitokseen sekä myöhemmin muodostuneen kokonaisuuden muuntaminen osaksi informaatiotieteiden yksikköä. En tässä puutu näihin sosiaalisen institutionoitumisen muutoksiin, koska tutkimuksellisesti ne ovat merkinneet lähinnä tiedonhankinnan tutkimusryhmän muokkaamista tietokäytäntöjen tutkimusryhmäksi (RIME Research Group on Information and Media Practices). Kognitiivisen institutionoitumisen kannalta muutokset eivät ole olleet suuria.

Tämän vuosituhannen arkinen työ on johtanut sekä kotimaisen että kansainvälisen tiedeyhteisön tunnustukseen. Olemme saaneet tyydyttävästi Suomen Akatemian tutkimusrahoitusta, huipuna kolmoisosuma vuonna 2009. Myös Kalervo Järvelinin akatemiaprofessori v. 2004-2008 ei heijastane vain Kalervon kykyä, vaan myös opinalan onnistuneita painalojen valintoja. Pääsimme v. 2010 myös Akatemian huippuyksikköhaun finaaliin, joskaan emme yltäneet rahapalkinnoille.

Tutkimustyön tuloksellisuus on näkynyt keskeisten tamperelaistutkijain julkaisuihin kohdistuneiden viittausten kasvuna etenkin viime vuosikymmenen puolimaista lähtien. Kansainväliset kontaktit ovat johtaneet myös tutkimusyhteistyöhön yli maiden rajojen. Lisäksi ulkomaisista tunnustuksista kannattaa mainita oppiaineen edustajien samat palkinnot parhaasta konferenssipaperista. Niitä on tullut tiedonhaun evaluointimenetelmien kehittämisestä vuoden 2000 SIGIR konferenssissa, vuosien 2002 ja 2008 ECIR konferensseista sekä tehtäväperusteisesta tiedonhaun tutkimuksesta vuoden 2010 IiX konferenssista. Oppiaineen edustajia on myös valittu alan keskeisten lehtien, kuten IPM tai JDoc, toimituskuntiin, konferenssien ohjelmatoimikuntiin sekä kutsuttu esitelmöimään tai antamaan asiantuntijalausuntoja eri puolille maailmaa.

Laitoksen maineen kasvu on lisännyt sen vetovoimaa. Kun Tampereelle tultiin ulkomailta aikaisemmin kutsusta, nyt tutkijoita kiinnostaa vieraila täällä omalla rahoituksellaan. Tohtori-ohjelmasta on valmistunut mm. norjalaisia, ruotsalaisia, islantilaisia sekä brasilialaisia. Täällä on vierailut tutkijoita eri puolelta maailmaa.

Myös varttuneet tutkijat ovat ottaneet tavakseen poiketa Tampereella lähialueilla vieraillessaan. Merkittävin pitkäaikainen varttunut vieras on ollut Marcia Bates v. 2004-05.

Jos 1990-luku oli Tampereen tutkimusvalmiuksien ja -edellytysten sekä kansainvälisen tunnettavuuden luomisen aikaa, 2000-luku on ollut tutkimuksen vahvan kasvun aikaa. Vaikka uudet tulokset perustuvat osin 1990-luvun työhön, erityisesti silloin luotuihin perusideoihin, valtaosa merkittävimmistä tuloksista on julkaistu 2000-luvulla. Oppiaineen keskeinen panos kansainväliseen keskusteluun kiteytyy seuraaviin aiheisiin: 1) tiedonhaun evaluointimenetelmät, 2) tehtäväkeskeinen tiedonhaku ja -hankinta, 3) arkielämän tiedonhankinta sekä 4) opinalamme metodologia ja luonne tieteenä. Näillä aloilla olemme jättäneet tunnistettavimman jäljen tutkimusalamme tiedolliseen kehitykseen.

Lopuksi

Olen luonnostellut tamperelaisen reitin mutteritieteestä maailmalle, kirjastotieteestä informaatiotutkimukseksi. Olen osoittanut kuinka olemme tietoisin strategisoin valinnoin edenneet tutkimuksessa nollatilanteesta kansainvälisesti tunnetuksi tutkimusyksiköksi. Monet seikat viittaavat siihen, että Tampere on yksi alan eturivin tutkimusyksiköitä. Tutkimuslinjausten ohella saavutuksen edellytyksenä on ollut lukuisten opinalan edustajien intohimoinen, luova ja sitoutunut panos tutkimustyöhön. Kiitos kuuluu meille kaikille!

Laitoksen johtajavuosinani 1989-1998 - parikymmentä vuotta sitten - painalojen valinta, tutkimuksen organisointi tutkimusryhmiksi ja jossain määrin kansainvälistäminenkin

olivat rohkeita ja uudistavia ratkaisuja. Ne ovat myös tuoneet menestystä rahoituksena, uudistavina tutkimusideoina ja -tuloksina sekä tutkimuksen vaikuttavuutena. Nyt kun kaikki profiloivat, toimivat tutkimusryhmissä ja ovat kansainvälisiä, mahtavatko koetut ratkaisut enää riittää tuloksellisuuden takeeksi.

Uskoakseni olemme menettämässä tehtyjen valintojen antaman strategisen edun. Mielestäni meidän tulisi syventää tutkimusta erityisesti niillä alueilla, joilla Tampereen informaatiotutkimus parhaiten tunnetaan, siis tehtäväkeskeisessä tiedonhankinnassa, tiedonhaun evaluointimenetelmissä ja arjen tiedonhankinnassa. Erityisesti tehtäväkeskeinen tiedonhankinta on kasvava tutkimusalue. Näiden alueiden tutkimus tulisi organisoida kiinteiksi tutkimusohjelmiksi, joiden osahankkeet tukisivat toisiaan. Synergian vuoksi saataisiin aikaa ohjelman puitteissa rivakampaa tiedon kasvua. Edellytyksenä on, että sekä tutkimusryhmien sisäistä että niiden välistä yhteistyötä lisätään yhteisten tutkimusohjelmien rakentamiseksi ja toteuttamiseksi. Tulisi myös pohtia sitä, olisiko kumppaneita löydettävissä oman yksikön muiden tutkimusryhmien joukosta. Ohjelmat johtaisivat tutkimuksen entistä selkeämpään profiloimiseen. Niiden rakentaminen edellyttää kuitenkin pitkäjänteistä työtä. Se ei toteudu vain rahoitushakujen vuoksi tehtävällä yhteisellä lyhytaikaisella ponnistuksella. Tähtäin on syytä asettaa yhteisen tutkimustavoitteen rakentamiseen ja sen pitkäjänteiseen toteuttamiseen. Näin toimien uskon menestystä saavutettavan niin kuin on saavutettu nyt käytössä olevin keinoin. Olisikin jännittävä kuulla seuraajani läksiäisluento, mikäli hän edeltäjiensä tavoin luotaa Tampereen tutkimuksen linjoja.